

Δημήτριος Καραμπερόπουλος,
 Διδάκτωρ Ιστορίας της Ιατρικής,
 Πρόεδρος Επιστημονικής Εταιρείας
 Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα

Η ευρύτερη περιοχή του Αλμυρού στη «Χάρτα της Ελλάδος» του Ρήγα Βελεστινλή

Πρακτικά Δ΄ Συνέδριο Αλμυριώτικων Σπουδών,
 (Αλμυρός, 18 Οκτωβρίου 2008), Αλμυρός 2015, σελ.163-174.

Εισαγωγικά

Συγχαρητήρια κατ' αρχήν εκφράζονται στο Διοικητικό Συμβούλιο της Φιλαρχαίου Εταιρείας Αλμυρού «ΟΘΡΥΣ» και ιδιαίτερα στον πρόεδρό της κ. Βίκτ. Κοντονάτσιο για τη αδιάλειπτη διοργάνωση των επιστημονικών συνεδρίων, που φέτος είναι το τέταρτο, για την περιοχή Αλμυρού, καθώς επίσης και στη Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού του Δήμου Αλμυρού, η οποία αγκάλιασε την όλη προσπάθεια για την προβολή του Αλμυρού και της ευρύτερης περιοχής του.

Η διοργάνωση των τοπικών συνεδρίων σε όλους σχεδόν τους νομούς και επαρχίες της Ελλάδος κατά τις τελευταίες δεκαετίες αποτελεί ένα παρήγορο γεγονός. Και τούτο διότι συμβάλλουν στη γνώση της τοπικής ιστορίας της κάθε πόλεως και χωριού, και επί πλέον αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παράγοντα ανάσχεσης στην επιθετική τακτική της πολιτιστικής αλλοτρίωσης, που προωθείται από διάφορα κέντρα. Με τα τοπικά Συνέδρια και με τους τόμους των Πρακτικών τους, που περιέχουν τις επιστημονικές ανακοινώσεις, σμιλεύεται η αυτοσυνειδησία των ανθρώπων του τόπου, του λαού μας και αυξάνεται η αντίσταση στην προωθούμενη πολιτιστική ισοπέδωση.

Για τον επαναστάτη, διαφωτιστή και οραματιστή μιας δημοκρατικής πολιτείας στον Βαλκανικό χώρο τον Ρήγα Βελεστινλή είχαμε κατά τα τελευταία χρόνια δύο επετείους και ένα επί πλέον σημαντικό γεγονός: το 1998 ήταν η επέτειος των διακοσίων χρόνων από τον μαρτυρικό του θάνατο και το 2007 η επέτειος των διακοσίων πενήντα χρόνων από τη γέννησή του. Το άλλο σημαντικό γεγονός ήταν η παρουσίαση το 2007 της έκδοσης των ΑΠΑΝΤΩΝ του Ρήγα για πρώτη φορά το 2007 μετά από 210 χρόνια ολοκληρωμένων, με ευρετήρια καθώς και με εισαγωγικά κείμενα στα οποία καταχωρίζονται τα σημαντικά καινούργια στοιχεία της έρευνας. Παράλληλα τα ΑΠΑΝΤΑ¹ εκδόθηκαν και σε ψηφιακό δίσκο (CD-ROM), ώστε να χρησιμοποιούνται και με τη σύγχρονη τεχνολογία.

Η ``Χάρτα της Ελλάδος`` του Ρήγα

¹ Ρήγα Βελεστινλή, *Απαντα τα έργα*, έκδοση Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, επιμέλεια-εισαγωγή-ευρετήρια Δημ. Καραμπερόπουλος, Αθήνα 2007.

Σημαντικό και εντυπωσιακό έργο του Ρήγα είναι η «Χάρτα της Ελλάδος», η οποία αποτελείται από δώδεκα φύλλα και είναι χάρτης του Βαλκανικού χώρου και όχι όπως αναγράφεται στον τίτλο της πως τάχα είναι «Χάρτα της Ελλάδος». Κατά την αυθεντική για πρώτη φορά επανέκδοσή² της κατά το 1998, στο εισαγωγικό κείμενο παρουσιάσαμε τις έρευνες μας σχετικά με τα πρότυπα, τα οποία χρησιμοποίησε ο Ρήγας για την Χάρτα της Ελλάδος. Αποδείχθηκε ότι χρησιμοποίησε το χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Guillelmo Delisle (1675-1726) «Graeciae Antiquae Tabulae Nova», Παρίσι 1707, που περιλαμβάνει τη Μικρά Ασία και την Ελλάδα και στα αρχαία ονόματα της ο Ρήγας πρόσθεσε σε πολλά μέρη και τις σύγχρονές του ονομασίες ή ακόμη πρόσθεσε και δικά του τοπωνύμια.

Και όπως έχουμε υποστηρίξει σκοπίμως ο Ρήγας χρησιμοποίησε χάρτη της αρχαίας Ελλάδος³, διότι ήθελε να έχει την πολιτική διαίρεση του χώρου σε επαρχίες και τοπαρχίες, όπως εξάλλου γράφει και στο Σύνταγμα⁴ του, άρθρο 2 και 3, και επί πλέον να δώσει τα αντίστοιχα ελληνικά τοπωνύμια στα έως τότε επικρατούντα οθωμανικά. Για τον λόγο αυτό τονίζουμε ότι η Χάρτα της Ελλάδος είναι πολιτικός χάρτης του κράτους, που ο Ρήγας ήθελε να δημιουργήσει μετά την επανάστασή του. Ήθελε να έχει ένα πολιτικό χάρτη με τις επαρχίες και τοπαρχίες για να κάνει εκλογές, να υπάρχει η δυνατότητα να υπολογισθεί ο αριθμός των αντιπροσώπων για τη Βουλή του δημοκρατικού του κράτους. Τα άλλα ιστορικά στοιχεία, τις επιτεδογραφίες, τα νομίσματα, που ο Ρήγας είχε βάλει στη Χάρτα του κατά την έκδοσή της, με αυτά ήθελε να παραπλανήσει την Αυστριακή λογοκρισία⁵ για να παίρνει την άδεια και να τυπώνει για έξι μήνες τη Χάρτα του, σαν ένα τάχα συμπληρωματικό έργο στο βιβλίο *Νέος Ανάχαρσις*.

Η Θεσσαλία ορίζεται με ιδιαίτερη πλατύτερη διακεκομμένη γραμμή και είναι μία επαρχία, η οποία περιλαμβάνει τις τοπαρχίες, που χωρίζονται με μια πιο λεπτή διακεκομμένη γραμμή, Πελασγιώτις, Θεσσαλιώτις, Εστιώτις, Μαγνησία, Φθιώτις, Φθιώται Αχαιοί και επί πλέον Αινιάνες, Δρύοπες, Περρεβοί, Αθαμάνες. Σημειώνουμε ότι στην αρχή του κεφαλαίου για την Θεσσαλία του βιβλίου «Νέος Ανάχαρσις»⁶ ο

² Δημ. Καραμπερόπουλου, «Η ``Χάρτα της Ελλάδος`` του Ρήγα. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία», στο *Η Χάρτα του Ρήγα Βελεστινλή*, έκδοση της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1998, (Β΄ έκδ. 2003), σσ. 15-90.

³ Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλου, «Γιατί ο Ρήγας διάλεξε χάρτη της αρχαίας Ελλάδος ως πρότυπο της ``Χάρτας της Ελλάδος``», *Υπέρεια*, τόμ. 4, Πρακτικά Δ΄ Διεθνούς Συνεδρίου ``Φεραί-Βελεστίνου-Ρήγας``, (Βελεστίνου 2003), Αθήνα 2006, σσ. 591-604.

⁴ Ενδεικτικά αναφέρουμε το άρθρο 2 του Συντάγματος του Ρήγα, «Διαμοιράζεται, δια την ευκολία της διοικήσεως και δια να γίνεται η δικαιοσύνη ομοιοτρόπως, εις επαρχίας, τοπαρχίας και προεστάτα. Ήγουν, επαρχία λέγεται η Θεσσαλία, τοπαρχία η Μαγνησία (ήγουν του Βόλου τα χωρία) και προεστάτον η πολιταρχία της Μακρυνίτζας επάνω εις δώδεκα χωρία». Βλ. Ρήγα Βελεστινλή, *Τα Επαναστατικά. Επαναστατική Προκήρυξη, Τα Δίκαια του Ανθρώπου, Το Σύνταγμα, ο Θούριος, Ύμνος Πατριωτικός*, έκδοση Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, επιμέλεια Δημ. Καραμπερόπουλου, πέμπτη έκδοση, Αθήνα 2005, σσ. 35-36. Και σε ανάτυπο, Αθήνα 2006.

⁵ Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλου, «Η άδικη κρίση του Ιω. Φιλήμονος για τον επαναστάτη Ρήγα Βελεστινλή», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, Λάρισα, 2000, σσ. 257-272, και ανάτυπο Αθήνα 2006.

⁶ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*, Βιέννη 1797, επανέκδοση από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, επιμέλεια-εισαγωγή-ευρετήριο Δημ.

Ρήγας σημειώνει ότι η Θεσσαλία είναι επαρχία, που αποτελείται από διάφορες τοπαρχίες, όρους τους οποίους ο Ρήγας χρησιμοποιεί στο Σύνταγμά του και στους χάρτες του.

Ενδιαφέρον έχει να μνημονεύσουμε τις συμπληρώσεις και επεξηγήσεις, τις οποίες ο Ρήγας κατά την προσφιλή του τακτική γράφει σε υποσημείωση, όταν ο Γάλλος συγγραφέας Αββάς J. J. Barthelemy στον «Νέο Ανάχαρσι», σ. 116, κάνει μνεία για τα γένη που κατοικούσαν στις τοπαρχίες της Θεσσαλίας. Συγκεκριμένα στο κείμενο ο Barthelemy σημειώνει: «*Τα γένη οπού υπερεξέχουσι την σήμερον είναι οι λεγόμενοι κυρίως Θεσσαλοί (1), οι Οιταίοι (2), οι Φθιώται (3), οι Μάλιοι (4), οι Μάγνητες (5) οι Περρεβοί (6) και άλλοι*». Και ο Ρήγας σε υποσημείωση επεξηγεί: (1) «*οι κυρίως Θεσσαλοί, οι των Τρικκάλων τον κάμπον οικούντες*», (2) «*Οιταίοι, οι κατοικούντες τα Βάνινα. Πατρατζήκι, Ζητούνι*», (3) «*Φθιώται, οι Φερσαλινοί έως τον Πλάτανον*», (4) «*Μάλιοι, οι Θαυμακινοί έως τον Αχινόν*», (5) «*Μάγνητες, του Βόλου και της Αγριάς τα χωριά*», (6) «*Περραιβοί, οι Ολυμπιώται, Αλασονίται έως την Λάρισαν*».

Η περιοχή Αλμυρού βρίσκεται στην τοπαρχία «Φθιώτις» της επαρχίας «Θεσσαλίας», όπως διακρίνει κανείς στην λεπτομέρεια του φύλλου 5 της «Χάρτας της Ελλάδος» του Ρήγα. Μόνο που ο Ρήγας μετατόπισε τα όρια της τοπαρχίας Φθιώτιδος, περιλαμβάνοντας και τη λίμνη Βοιβηίδα, ενώ ο πρότυπος χάρτης του Delisle είχε τα όρια δίπλα στις αρχαίες Φερές. Επίσης βλέπουμε τη διαδρομή του ποταμού Άμφυρου να μην φτάνει μέχρι τις Φερές, όπως το έχει ο πρότυπος χάρτης του Delisle, αλλά στο χάρτη του βρίσκεται στην περιοχή του Αλμυρού, στοιχείο που δείχνει ότι ο Ρήγας θα είχε προσωπική γνώση της ευρύτερης περιοχής της γενέτειράς του. Βλέπουμε ακόμη τόσο στη Χάρτα του Ρήγα όσο και του Delisle την ίδια πορεία της αρχαίας οδού, η οποία έρχεται από την Μακεδονία, φθάνει στη Λάρισα και από εκεί διακλαδίζεται προς την Στυλίδα και το Βόλο.

Για την τοπαρχία Φθιώτιδα της Θεσσαλίας ο Ρήγας στη Χάρτα του, φύλλο 4, καταχωρίζει ένα νόμισμα «*της Φθιώτιδος Θεσσαλίας νόμισμα*», το οποίο όμως είναι ένας φανταστικός τύπος νομίσματος, διότι δεν έχει βρεθεί τέτοιο νόμισμα σύμφωνα με την αρχαιολόγο κα Βάσω Πέννα⁷, της οποίας η μελέτη «*Τα νομίσματα της Χάρτας του Ρήγα*» περιλαμβάνεται στην για πρώτη φορά επανέκδοση της *Χάρτας της Ελλάδος* κατά το 1998, σ. 114, αρ. 53.

Έχουμε ενδείξεις ότι ο Ρήγας διάβαζε την Ιλιάδα του Ομήρου. Αυτό τεκμηριώνεται από το γεγονός ότι παραθέτει για τις Φερές στην Επιπεδογραφία του Βελεστίνου, 4 φύλλο της Χάρτας απόσπασμα από την Ιλιάδα, Β' 711 «*Οι δε Φεράς ενέμοντο παρά Βοιβηίδα λίμνην*». Μία άλλη σοβαρή ένδειξη είναι εκείνη που διορθώνει τον Γάλλο συγγραφέα J.J.Barthelemy, ο οποίος κάνει αναφορά στο μαντείο της Δωδώνης της Ηπείρου στην αρχή του Κεφ. ΛΣΤ'. «*Οδοιπορεία της Ηπείρου*», (σ. 162) και παραπέμπει στον Όμηρο, «*Όμηρ. Ιλιάδ. Β', στίχ. 750*». Η παραπομπή αυτή, όπως παρατηρήσαμε, είναι η ίδια και στο γαλλικό κείμενο, «*Homer, Iliad 2, v. 750*». Σε εκτενή υποσημείωση του ο Ρήγας διορθώνει τον Γάλλο συγγραφέα με την επισήμανση ότι ο Όμηρος στην παρατεθείσα παραπομπή ομιλεί για την Δωδώνη της Θεσσαλίας, το σημερινό Λιβάδι⁸ και όχι για τη Δωδώνη της Ηπείρου. Μάλιστα ο Ρήγας παραθέτει και το σχετικό χωρίο από τον Όμηρο με

Καραμπερόπουλου, Αθήνα 2006, σ. 99.

⁷ Βάσως Πέννα, «*Τα νομίσματα της Χάρτας του Ρήγα*», στο *Η Χάρτα του Ρήγα Βελεστινλή*, έκδοση της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1998, (Β' έκδ. 2003), σσ. 91-148.

ορισμένες παρατηρήσεις, για να έχει ο αναγνώστης σωστή εικόνα για τη διόρθωση που κάνει. Χαρακτηριστικά ο Ρήγας γράφει:

«Η μαρτυρία του Ομήρου, οπού αναφέρει εδώ ο Ανάχαρσις, ας μοι είναι συγχωρημένον να ειπώ, ότι είναι δι' άλλην Δωδώνη:

*Γουνεύς δ' εκ Κύφου ήγε δύο και είκοσι νήας
Τώδ' Ενιήγες έποντο μενεπτόλεμοι τε Περαιβοί,
Οι περί Δωδώνην δυσχείμερον οικι' έθεντο,
Οι τ' αμφ' ιμερτόν Τιταρήσιον έργ' ενέμοντο»⁹.*

Αύτη η πλησίον του Τιταρησίου Δωδώνη κείται εις τας εσχατίας του Ολύμπου εις την Θεσσαλίαν και λέγεται σήμερον Λιβιάδι. Και εν ή το μαντείον, εις τας του Τομάρου εις την Ηπειρον, και λέγεται παλαιά Αγία Παρασκευή. Η μεν παράλιος του Θερμαϊκού κόλπου, η δε μακρά απέχουσαν και του Αδριατικού. Καί άλλως, η δυτική Ελλάς δεν συμπεριείχετο εις την κατά Τρωάδος συνωμοσίαν¹⁰, οπού να ισχύη η μαρτυρία. Φαίνεται ούν, ότι η ομωνυμία εξηπάτησε τον θείον αυτόν συγγραφέα, Πλήν, αμφοτέραι ορειναί, δυσχείμεροι, και εις τον αυτόν σχεδόν παράλληλον¹¹ κείμεναι¹².

Αν λάβουμε υπ' όψιν ότι σε κάθε σελίδα του «Νέου Αναχάρσιδος» ο Γάλλος συγγραφέας έχει μέχρι και πέντε παραπομπές σε έργα των αρχαίων συγγραφέων, αντιλαμβάνεται κανείς ότι ο εντοπισμός από τον Ρήγα της λαθεμένης αυτής παραπομπής δείχνει ότι μάλλον θα μελετούσε τα Ομηρικά κείμενα.

Σημειώνουμε ότι οι στίχοι της Ιλιάδος, όπου μνημονεύονται η Αλος, η Φθία, η Φυλάκη, η Πύρασος αρχαίες πόλεις της περιοχής Αλμυρού βρίσκονται λίγο παραπάνω από τους στίχους για τις Φερέες και τη Δωδώνη, και εξ αυτού υποθέτουμε ότι ο Ρήγας μάλλον θα χρησιμοποίησε και τα αναγραφόμενα τοπωνύμια. Παρατίθενται οι σχετικοί στίχοι:

Ομήρου, *Ιλιάδα Β'*

681 Νυν αυ τους, όσσοι το Πελασγικόν Άργος έναιον
οί τ' Αλον οί τ' Αλόπην οί τε Τρηχίνα νέμοντο,
οί τ' είχαν Φθίην ήδ' Ελλάδα καλλιγύναικα,

⁸ Στη *Χάρτα της Ελλάδος*, φύλλο 5, στη Θεσσαλία δίπλα στον Τιταρήσιο ποταμό ο Ρήγας γράφει «Δωδώνη.Λιβιάδι».

⁹ Το ίδιο χωρίο του Ομήρου το μνημονεύει και ο Στράβων, *Γεωγραφικά* Θ' 441, χωρίς όμως τη σχετική παραπομπή αλλά απλά αναφέρει ότι «λέγει ο ποιητής». Επισημαίνουμε ότι ο Ρήγας παραθέτει στην «Επιπεδογραφία των Φερών νυν λεγομένης Βελεστίνος» για την Υπέρεια Κρήνη κείμενο του Στράβωνος, *Γεωγραφικά* Θ' 439, το οποίο βρίσκεται λίγο πιο πάνω από εκείνο του Ομήρου που παραθέτει. Πιθανόν ο Ρήγας να χρησιμοποίησε και τους δύο συγγραφείς για το μνημονευόμενο χωρίο για την Δωδώνη.

¹⁰ Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ο Ρήγας χαρακτηρίζει ως «συνωμοσίαν» την εκστρατεία κατά της Τροίας.

¹¹ Ο όρος «παράλληλος» που χρησιμοποιεί ο Ρήγας είναι δείγμα των σχετικών γεωγραφικών του γνώσεων, εφ' όσον την περίοδο επεξεργαζόταν και τύπωνε τους χάρτες του.

¹² *Νέος Ανάχαρσις*, 1797, σελ. 162-163. Προσθέτουμε ότι, όπως παρατηρήσαμε, ο Χρυσοβέργης Κουροπαλάτης, ο οποίος μετέφρασε και εξέδωσε το 1819 την *Περιήγηση του Νέου Αναχάρσιδος*, Βιέννη 1819, τόμ. τρίτος, σ. 272, παραθέτει την παραπομπή στον Όμηρο του Γάλλου συγγραφέα χωρίς καμία διόρθωση ή μνεία της παρατήρησης του Ρήγα, στοιχείο που δείχνει ότι δεν πρόσεξε το λάθος και δεν θα διάβασε την έκδοση του Ρήγα με τη σχετική διόρθωση.

Μυρμιδόνες δ'εκαλούντο και Έλληνες και Αχαιοί.
685 των αύ πεντήκοντα νεών ήν αρχός Αχιλλεύς.

695 Οί δ' Φυλάκην και Πύρασον ανθεμόεντα,
Δήμητρος τέμενος, Ιτωνά τε μητέρα μήλων,
αγχιάλόν τ' Αντρώνα ιδέ Πτελεόν λεχεποίην
των αύ Πρωτεσίλαος αρήος ηγεμόνευεν...

711 Οι δε Φεράς ενέμοντο παραί Βοιβήδα λίμνην,
Βοίβην και Γλαφυράς και ευκτισμένην Ιαωλκόν,
Των ήρχ' Αδμήτω φίλος παις ένδεκα νηών,
Εύμηλος, τον υπ' Αδμήτω τέκε διά γυναικών
715 Αλκηστις, Πελίαο θυγατρών είδος αρίστη.

748 Γουνεύς δ'εκ Κύφου ήγε δύο και είκοσι νήας
Τώδ' Ενήνες έποντο μενεπτόλεμοι τε Περαιβοί,
750 Οι περί Δωδώνην δυσχείμερον οικί' έθεντο,
Οι τ' αμφ' ιμερτόν Τιταρήσιον έργα νέμοντο.

Πρέπει να επισημάνουμε ότι οι Δημητριοίς Φίλιππίδης και Κωνσταντάς, οι οποίοι το 1791, λίγα χρόνια πιο πριν από την έκδοση της Χάρτας του Ρήγα, εξέδωσαν τη *Γεωγραφία Νεωτερική*¹³, δεν μνημονεύουν τον Αλμυρό, παρόλο που βρίσκεται δίπλα στο Πήλιό τους. Απλά και μόνο γράφουν: «*Εις τα παραθαλάσσια της Φθιώτιδος και εις τη μεσόγειο είναι και άλλαις χώραις ακόμι, η περιγραφή τους όμως ανήκει εις έναν οπου είναι εντόπιος, ή εδιάτριψε καν αρκετά εις αυτήν δια να είναι ικανός δια να ταις περιγράψη*».

Ο Ρήγας Βελεστινλής για την περιοχή του Αλμυρού καταγράφει στη Χάρτα του τα ονόματα, που περιέχει ο πρότυπος χάρτης του Delisle και επί πλέον καταχωρίζει μερικά άλλα αρχαία τοπωνύμια τα οποία λαμβάνει πιθανόν από τον Όμηρο, τον Στράβωνα και τη *Γεωγραφία*¹⁴ του Μελετίου. Επίσης καταχωρίζει τοπωνύμια της συγχρόνου του εποχής, τα οποία πιθανόν να είναι αποτέλεσμα δικών του εμπειριών ή να τα έχει καταγράψει από ανθρώπους της περιοχής, που τότε βρίσκονταν μαζί του στο Βουκουρέστι και τη Βιέννη, και τα οποία, όπως μου γνωστοποίησε ο πρόεδρος της Φιλαρχαίου Εταιρείας Αλμυρού κ. Βίκτωρ Κοντονάτσιος, διατηρούνται μέχρι σήμερα.

Τα τοπωνύμια της περιοχής Αλμυρού τα αναγραφόμενα στον χάρτη του Delisle και της Χάρτας του Ρήγα στην τοπαρχία «Φθιώτις» παρατίθενται σε αντιστοιχία κατωτέρω:

ΦΘΙΩΤΙΣ

Χάρτης Desisle

Χάρτα του Ρήγα

¹³ Δανιήλ Φίλιππίδης - Γρηγόριος Κωνσταντάς, *Γεωγραφία νεωτερική. Περί της Ελλάδος*, επιμέλεια Αικ. Κουμαριανού, εκδόσεις Ερμής, Αθήνα 1970, σ. 96.

¹⁴ Μελετίου, *Γεωγραφία παλαιά και νέα*, Βενετία 1728.

	Πύρασος ¹⁵ . Αρμυρός ¹⁶
	Άλλος. Σιούρπι
	Φυλάκη ¹⁷ . Γαρδίκι
	Κωφοί ¹⁸
	ΕΛΛΑΣ ¹⁹
	Θαυμακίη
	Κακόρεμα ποταμός
	Γερακοβούνι. Γούρας Βουνά όρος
	Συμβολισμός για Αλυκές ²⁰
Thebae Phthiotica	Θήβαι Φθιωτικάι. Πλάτανος ²¹
Alos	Αλος Φθιωτική. Κοκοτοί
Melitoea	Μελίτεια

¹⁵ Για την Πύρασο βλ. Στράβωνα, *Γεωγραφικά* Θ' 14, «Ἦν δὲ πόλις εὐλίμενος ἡ Πύρασος ἐν δυσὶ σταδίοις, ἔχουσα Δήμητρος ἄλσος καὶ ἱερὸν ἅγιον, διέχουσα Θηβῶν σταδίου εἴκοσι». Ὁ Μελέτιος, *Γεωγραφία*, 1728, σ. 385 σημειώνει ὅτι ἡ Πύρασος ἦταν τὸ ἐπίνειον τῶν «Θεσσαλικῶν Θηβῶν» «κληθεῖσα οὕτω δια τὴν χώραν αὐτῆς εἶναι πυροφόρον. Ὅθεν καὶ Δήμητρος Τέμενος αὐτὴν ὁ ποιητὴς ἐκάλεσεν», ποιητὴς εἶναι ὁ Ὁμηρος, *Ιλιάδα*, Β 695-696.

¹⁶ Στὴν «Επιπεδογραφία τοῦ Βελεστίνου», ποὺ εἶναι ἔργο τοῦ ἰδίου τοῦ Ρήγα, σημειώνεται «Αρμυροῦ δρόμος».

¹⁷ Για τὴ Φυλάκη ὁ Στράβων, *Γεωγραφικά* Θ' 433, γράφει ὅτι βρίσκεται μετὰ ζῦ Πτελεοῦ καὶ Φθιωτῶν Θηβῶν.

¹⁸ Οἱ Κωφοὶ εἶναι πατρίς τοῦ Στεφάνου Κομμητᾶ (1770;-1834;).

¹⁹ Ἐντύπωση προκαλεῖ ποὺ ὁ Ρήγας ἀναγράφει τὸ ὄνομα «ΕΛΛΑΣ» καὶ μάλιστα με κεφαλαία γράμματα καὶ τοῦτο διότι ὁ πρότυπος χάρτης τοῦ Delisle δὲν τὴν περιέχει. Σημειώνουμε ὅτι ἄλλες δύο φορές χρησιμοποιοῖ τὰ κεφαλαία γράμματα, ὅταν ἀναγράφει στὸ ἄνω περιθώριο τοῦ 12^{ου} φύλλου τῆς Χάρτας τὰ ὀνόματα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ. Προσθέτουμε ἀκόμη ὅτι ὁ Ρήγας παραθέτει καὶ ἓνα νόμισμα τῆς πόλεως Ἑλλάδος στὸ φύλλο 4 τῆς Χάρτας τοῦ «τῆς ἐν Θεσσ. πόλ. Ἑλλάδος», καὶ ὅπως χαρακτηριστικὰ γράφει ἡ ἀρχαιολόγος κα Βάσω Πέννα, σ. 111, ἀρ. 40, «Ὁ Ρήγας διαφοροποιεῖται καὶ προβαίνει σὲ δική του αὐθαίρετη ταύτιση», ἐνῶ ἦταν τῆς Καλχηδόνας τῆς Μαύρης Θάλασσας. Ὑποθέτουμε ὅτι ἴσως ὁ Ρήγας βλέποντας στὸ νόμισμα τὰ γράμματα ΕΛΛ νὰ τὰ θεώρησε ὡς νὰ ἦταν τῆς πόλεως ΕΛΛ[ΑΔΟΣ]. Ἡ ἀναγραφὴ τοῦ τοπωνυμίου «Ἑλλάς» στὴ Χάρτα τοῦ θα εἶναι μᾶλλον δική του προσθήκη, ἀποτέλεσμα τῶν ἀναγνώσεων τῶν κειμένων τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Στράβωνος. Σημειώνουμε ὅτι ὁ Μελέτιος στὴ *Γεωγραφία* τοῦ δὲν μνημονεύει τὴν πόλη «Ἑλλάς», ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ Γαλλικὴ *Εγκυκλοπαιδεία* τοῦ Diderot, διότι γνωρίζουμε πλέον ὅτι ἐκτός ἀπὸ τὸ βιβλίο *Φυσικῆς ἀπάνθισμα* ὁ Ρήγας εἶχε χρησιμοποιοῦν λήμμα τῆς *Εγκυκλοπαιδείας* καὶ στὴ χάρτα τῆς Μολδαβίας, (βλ. Δημ. Καραμπερόπουλου, «Ρήγας καὶ Γαλλικὴ *Encyclopedie*. Μία ἀκόμη χρησιμοποίησις τῆς στα 1797», *Ὁ Εραμιστής*, τόμ. 25, 2005, σσ. 418-420). Ἐνδιαφέρον ἔχει νὰ σημειώσουμε ὅτι ὁ Ἀνθίμος Γαζής στὸν χάρτη τοῦ με τίτλο «*Πίναξ Γεωγραφικὸς τῆς Ἑλλάδος με τὰ παλαιὰ καὶ νέα ὀνόματα*», Βιέννη 1800, ἀναγράφει ὄχι με κεφαλαία γράμματα ἀλλὰ με πεζὰ τὸ τοπωνύμιον «Ἑλλάς». Ἐνημερωτικὰ ἀναφέρουμε ὅτι ὑπάρχει πρόθεση νὰ ἐπανεκδώσουμε αὐτὸν τὸν χάρτη τοῦ Ἀνθίμου Γαζή.

²⁰ Ὁ Ρήγας σημειώνει με τὸ σχετικὸ συμβολισμό τὴν παρουσία αλυκῶν στὴν περιοχὴ τοῦ Ἀλμυροῦ, ὅπως καὶ στὴν περιοχὴ τοῦ Βόλου.

²¹ Στὴ μετάφραση τοῦ *Νέου Αναχάρσιδος*, Βιέννη 1797, σ. 120, ὁ Ρήγας σὲ παρένθεση ἀναγράφει «Πλάτανος» δίπλα στὸ ὄνομα «Φθιωτικάι Θήβαι (Πλάτανος)», ταυτίζοντας κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο τὰ δύο τοπωνύμια.

Proerna	Προέρνα
Eretria	Ερετρία. Γούρα
Coronoea	Κορώνεια
Nathracium	Ναρθάκιον
Craton	Γρατόν
Pharsalus	Φθία ²² . Φάρσαλος ²³
Crannon	Κράνον
Peteleum	Πτελεό. Φτυλία ²⁴
Amphystus Fl.	Άμφρυσος. Ξηριάς ποταμός
Enipeus Fl.	Ενιπέυς ποταμός
Othrys M.	Ορθρυ ²⁵ . Δελεχά όρος
Cyrinethus	Κίκυνθος ²⁶ . Μονολιά

Συμπερασματικά τονίζουμε ότι ο Ρήγας Βελεστινλής στην περιοχή του Αλμυρού της Χάρτα της Ελλάδος αναγράφει τοπωνύμια του προτύπου χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle, που χρησιμοποίησε για την Χάρτα του, καθώς μερικά από τους αρχαίους συγγραφείς. Επί πλέον καταγράφει τοπωνύμια της συγχρόνου του εποχής, τα οποία πιθανόν να του τα γνωστοποίησαν κάποιοι καταγόμενοι από την

²² Εντύπωση προκαλεί που ο Ρήγας θέτει τη Φθία στα Φάρσαλα, ενώ ο Ανθιμος Γαζής στον χάρτη της Ελλάδος τοποθετεί την τοποθετεί στο νότιο μέρος της τοπαρχίας Φθιώται Αχαιοί.

²³ Στην περιοχή των Φαρσάλων της Χάρτας του ο Ρήγας γράφει ότι «Εδώ ενίκησεν ο Καίσαρ τον Πομπήϊον». Σχετικά γράφει και ο Μελέτιος, *Γεωγραφία*, 1728, σ. 386, ο οποίος σημειώνει ότι στον κάμπο των Φαρσάλων «επολέμησαν ο Πομπήϊος και ο Καίσαρ οι Ρωμαίοι και νικηθείς υπό του Καίσαρος ο Πομπήϊος φυγών επήγεν εις το Πηλούσιον και εις το Κάσιον όρος όπου και εδολοφονήθη». Πιθανόν αυτή να είναι η πηγή του κειμένου του Ρήγα.

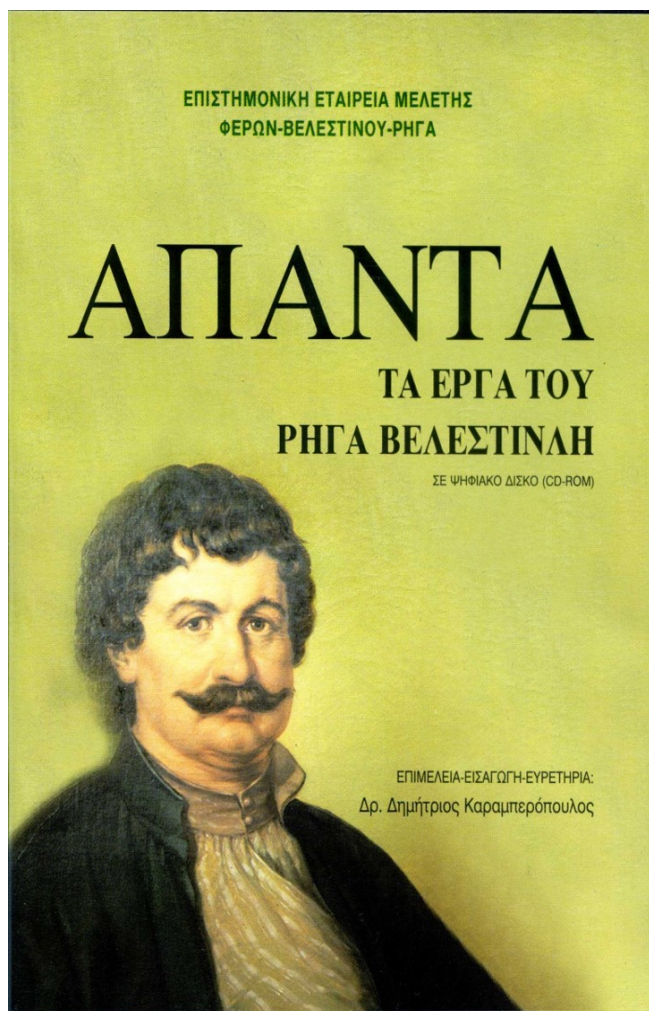
²⁴ Ο Μελέτιος μνημονεύει και τις δύο ονομασίες «Πτελεό-Φθελιάς».

²⁵ Ο Μελέτιος στη *Γεωγραφία* του, σ. 385 αναγράφει «Ορθρυς» και μάλιστα αναφέρει ότι από τους ντόπιους αποκαλείται «Δελαχά». Σημειώνουμε ότι την ορθή μνεία του ονόματος «Οθρυ», ο Ρήγας την αναγράφει στην «Επιπεδογραφία των Θερμοπυλών», *Χάρτα της Ελλάδος* φύλλο 2. Ομοίως και οι Δημητριοίς στη *Γεωγραφία νεωτερική*, Βιέννη 1791, σ. 95, αναγράφουν και τις δύο ονομασίες «Οθρυς-Δελεχά όρος». Προσθέτουμε ότι ο Ρήγας στο φύλλο 4 της Χάρτας του παρουσιάζει ένα νόμισμα «του Δελεχά Θεσσαλ.» (Όθρυ), το οποίο σύμφωνα με την κα Βάσω Πέννα, σ. 110, αρ. 38, δεν ανήκει στην περιοχή της Όθρυος παρά στην Λυκία της Μ. Ασίας «ΑΣΠΕΝΔΟΣ».

²⁶ Ο Στράβων, *Γεωγραφικά* Θ' 436, σημειώνει «εν δε τω κόλπω [της Δημητριάδος] φησίν είναι την Κικύνηθον νήσον και πολίχνην ομώνυμον». Μάλλον από αυτήν την περιγραφή και την αναφορά ότι βρίσκονταν μικρή πόλη στο νησάκι ο Ρήγας να έθεσε τον συμβολισμό της πόλεως και όχι εκείνο τον συμβολισμό του χωριού. Επί πλέον δεν αναγράφει το «Cyrinethus» του χάρτη του Delisle στον οποίο επί πλέον, όπως παρατηρήσαμε δεν υπάρχει και ο συμβολισμός της πόλεως, που ο Ρήγας έθεσε στο νησάκι αυτό.

περιοχή του Αλμυρού, που βρίσκονταν τότε κατά την έκδοση της Χάρτας του στο Βουκουρέστι ή στη Βιέννη.

Τονίζουμε ακόμη ότι στην περιοχή του Αλμυρού και γενικότερα στην Μαγνησία ο Ρήγας Βελεστινλής έχει καταχωρίσει πολλά ονόματα, εκτός από εκείνα που περιείχε ο χάρτης της αρχαίας Ελλάδος του Delisle, στοιχείο που δείχνει την προσωπική συμμετοχή στη δημιουργία της *Χάρτας της Ελλάδος*.

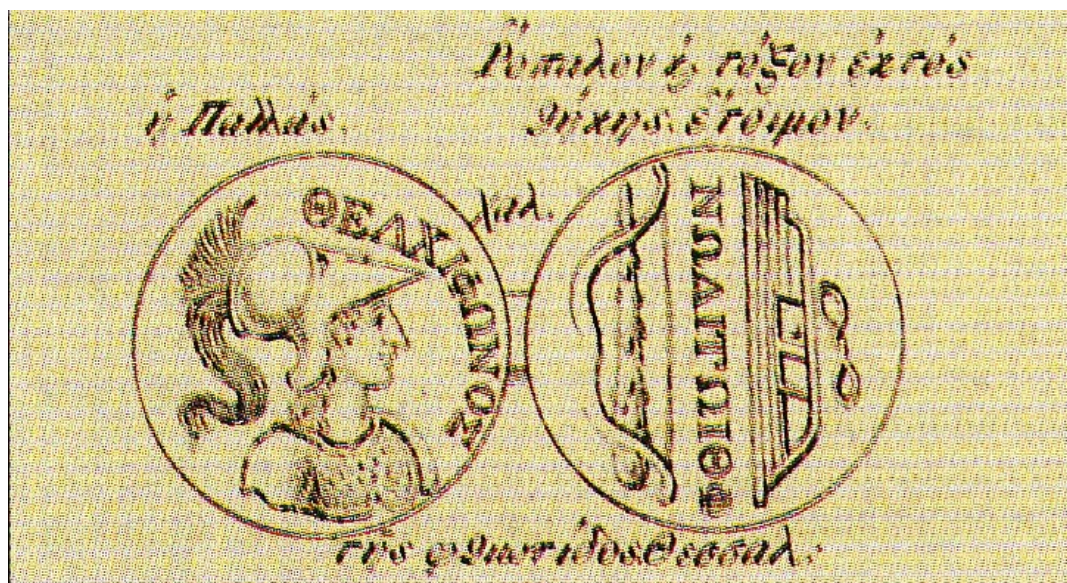
Τα ΑΠΑΝΤΑ του Ρήγα Βελεστινλή σε ψηφιακό δίσκο (2007)
για πρώτη φορά ολοκληρωμένα και με ευρετήρια

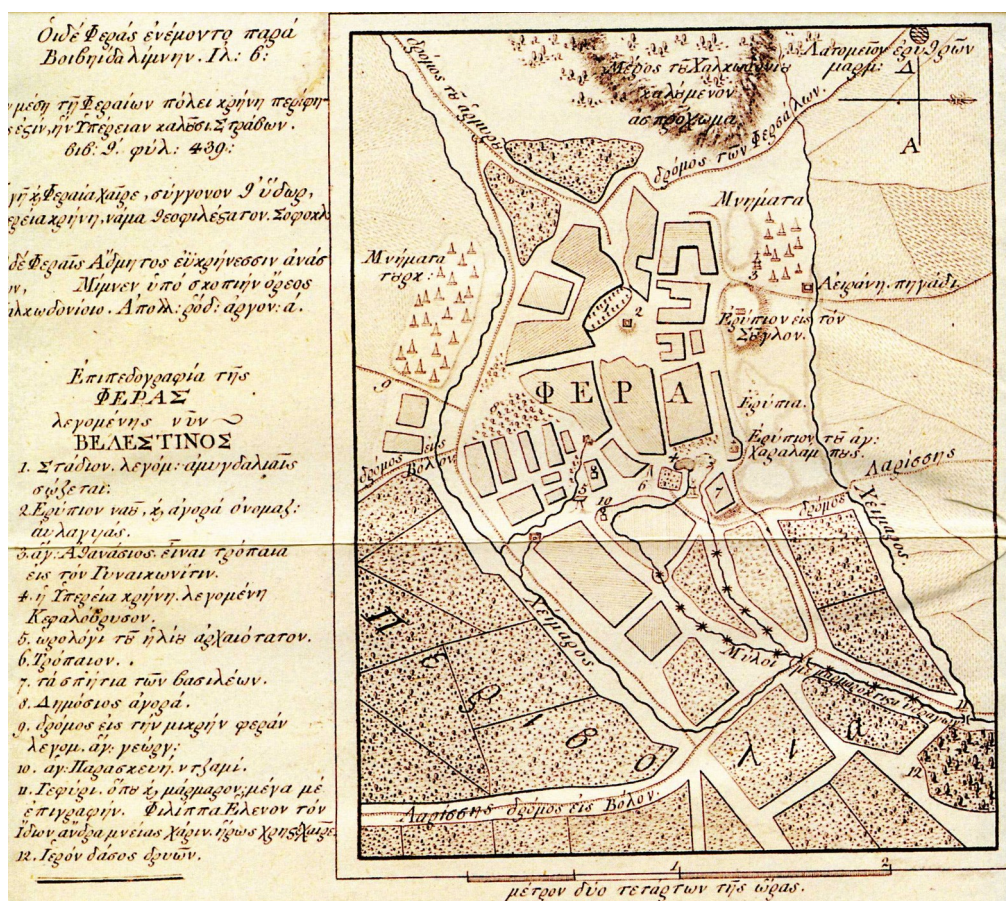
Μέρος της Θεσσαλίας με την τοπαρχία «Φθιώτις» από το φύλλο 5 της Χάρτας της Ελλάδος του Ρήγα Βελεστινλή

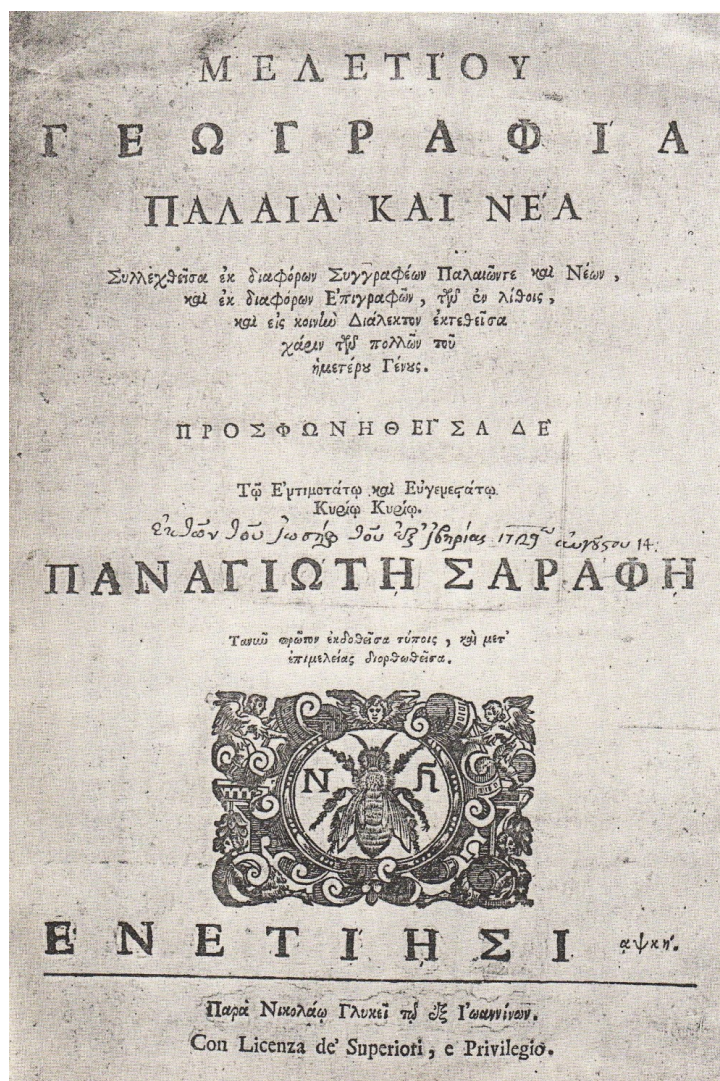
Μέρος της Θεσσαλίας με την τοπαρχία «Φθιώτις» του χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle

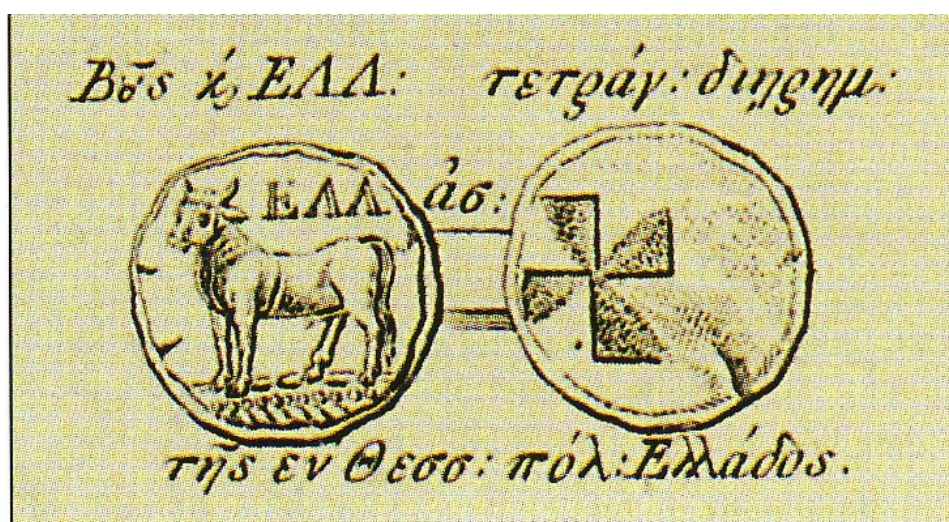
Νόμισμα της Φθιώτιδος Θεσσαλίας από το φύλλο 4 της Χάρτας της Ελλάδος του Ρήγα

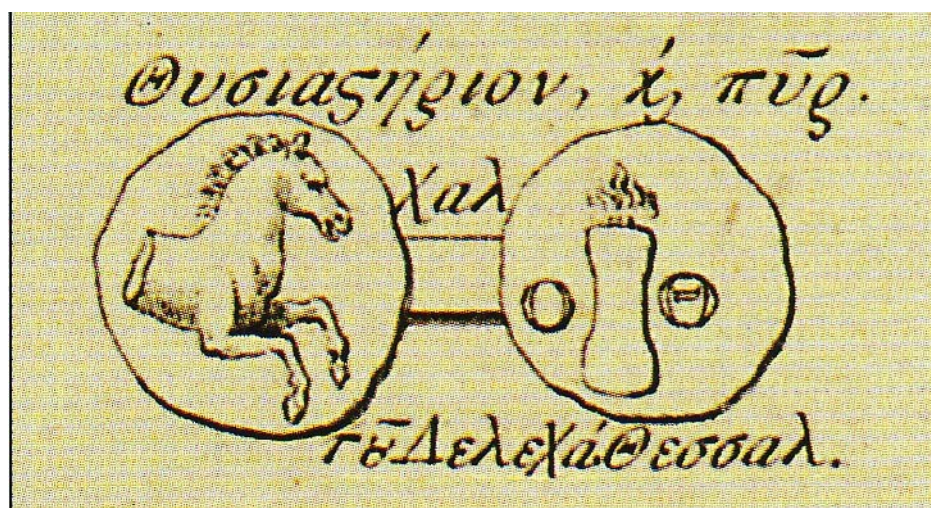
«Ἐπιπεδογραφία» της γενέτειρας του Ρήγα Βελεστινλή

Ο τίτλος του βιβλίου «Γεωγραφία παλαιά και νέα» του Μελετίου

Το νόμισμα της πόλεως ΕΛΛΑΔΟΣ που ο Ρήγας παραθέτει στο φύλλο 4 της Χάρτας του

Το νόμισμα «του Δελεχά Θεσσαλίας» από το φύλλο 4 της Χάρτας του Ρήγα.